

Ба Шурои диссертатсионии 6D.KOA-002
назди МДТ “Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба
номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ”
(735360, ш. Кӯлоб, кӯчаи С. Сафаров, 16)

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Назаров Тоҳирҷон Холмуминович дар мавзуи «Асосҳои педагогии ташаккули салоҳияти экологии омӯзгорони ояндаи биология дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.08.02. – Назария ва методикаи фанҳои табиӣ (таҳсилоти касбӣ)

Дар замони муосир фарҳанги муносибат ва тарбияи экологии насли наврас аз масоили муҳимми байналмилалӣ маҳсуб меёбад, зеро ки бе таҳаммул ва азхудкунии донишҳои экологӣ ягон соҳаи хоҷагии халқ, аз он ҷумла, саноати сабук ва вазнин самаранок ва беҳатар фаъолият карда наметавонад. Аз ин лиҳоз, экология ва ҳифзи муҳити атроф ба масъалаи ҳаётан зарур ҳам аз нигоҳи сиёсат, ҳам иқтисодӣ ва ҳам ташаккули шуури ҷамъиятии одамон дар робита ба таҳкими солимӣ ва беҳбудии аҳолии дунё табдил ёфааст. Дар ҳалли масоили арзёфта экология чун базаи асосии назариявӣ эътироф шудааст.

Дар ҷараёни гузариши Ҷумҳурии Тоҷикистон ба марҳилаи устувори рушд тарбияи экологӣ ва такмили қобилияти маърифатӣ-экологии насли наврас ва ҷавон мавқеи хосро пайдо мекунад. Соҳаи маориф, муҳаққиқон, мутахассисони илми педагогика, ки дар ташаккули шахсият ва маърифати экологии хонандагон саҳми пурарзиш доранд, доир ба таҳияи нақша ва татбиқи чораҳои мушаххас назари нав ва амалҳои тозаро бояд роҳандозӣ намоянд.

Таълим ва тарбияи экологии ҷавонони муҳассил дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон тариқи омодаسازی омӯзгоронии баландихтисос ба нақша гирифта шудааст. Дар қатори масъалаҳои дигари касби камол донишҷӯёни МТОК-и кишвар аз рӯйи ихтисосҳои гуногун ҳатман бояд ба маълумоти кофӣ экологӣ фаро гирифта шаванд. Дар омодаسازی омӯзгорон хоҳиш ва майл, кӯшиши худӣ донишҷӯён дар омӯзиши масъалаҳои ҳифзи муҳити атроф аҳамияти калон доранд. Тарбияи экологӣ ва самаранокӣ он асосан аз омодаسازی омӯзгори оянда ба фаъолияти педагогӣ дар заминаи ташаккули маърифати экологии хонандагон зич алоқаманд аст.

Масъалаи муносибати организмҳои зинда бо муҳити атроф дар доираи фанни биология аз масоили муҳимми таҳлил ва омӯзиш қарор ёфтааст. Ҳалли ин масъала ба рушди экология чун илм мусоидат менамояд, зеро он дар бораи муносибати организмҳои зинда бо муҳити атроф баҳс мекунад. Дар омӯзиши вобастагии организмҳои зинда ба муҳити атроф чунин самтҳои биология, мисли физиология, систематика ба таври амиқ иштирок мекунанд, ки дар натиҷаи он самтҳои нави биология пайдо шуда, мафҳумҳои морфологияи экологӣ, физиологияи экологӣ ва амсоли он рушд меёбад.

Дар натиҷаи рушди экологияи популятсионӣ ва системаҳои экологӣ методҳои омӯзиши экологияи муосир таҷдиди назар мегарданд. Дар самти мазкур натиҷаҳои таҳқиқоти олимони мамлакатҳои гуногун дар назди ҷомеа масъалаҳои ҷиддиро мегузорад ва яке аз онҳо пешгирии дуршавӣ бобати тавозуни биологии табиат мебошад.

Экология яке аз соҳаҳои ҷавон ва босуръат рушдбандаи биологияи муосир буда, бо самтҳои гуногуни ин фан робитаи зич дорад. Бинобар ин, омодагии омӯзгорони биология дар ташкили самараноки татбиқи таълим ва тарбияи хонандагон доир ба масъалаҳои нигоҳдорӣ, ҳифзи муҳити атроф ва биосфера, ғанигардонии онҳо, беҳгардонии солимӣ ва генофонди миллат ба аҳамияти калон молик аст. Дар ин хусус якчанд таҳқиқоти диссертсионӣ низ барои дарёфти дараҷаҳои илмии номзади илм ва доктори илм анҷом дода шудааст.

Ҳадафи асосии тадқиқоти диссертсионӣ таҳия ва аз нигоҳи илмӣ асоснок намудани технологияи ташаккули салоҳияти экологии омӯзгорони ояндаи фанни биология дар муассисаҳои таҳсилоти олиии касбии мамлакат мебошад.

Саҳми шахсии докталаб дар заминаи омӯзиш ва таҳлили адабиёти илмӣ, таҳқиқи паҳлуҳои мубрами салоҳияти экологии донишҷӯён-омӯзгорони ояндаи фанни биология консепсияи ташаккули маърифати экологии муҳассилин пешниҳод ва коркард гардид. Муаллифи рисола тавассути таҳияи барномаи санҷишӣ оид ба таҳқиқи сатҳи донишандӯзӣ, ташаккули маҳорат, малака ва салоҳиятмандии омӯзгорони ояндаи биология озмоиши муқарраркунанда ва омӯзишӣ доир кард.

Навгониҳои илмии тадқиқот: коркарди асосҳои назариявӣ ва методологии самти омодагии экологии омӯзгорони ояндаи биология дар шароити таҳсилоти муттасил саҳеҳ ва равшан карда шуд; низом ва сохтори маърифати экологӣ, парвариши ҳисси майлу рағбат ва кӯшиши ҳифзи муҳити атроф дар заминаи ташаккули салоҳиятмандии донишҷӯён-омӯзгорони ояндаи фанни биология муайян карда шуда, аҳамияти он дар

чараёни таълим ва тарбияи фарҳанги экологии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ муайян гардид; омилҳо ва принципҳои мураббатсозии мазмуни таълим ва тарбияи экологии донишҷӯён-омӯзгорони ояндаи биология дар муассисаҳои олии касбии ҷумҳури мушаххас карда шуд; роҳҳои самарабахш ва принципҳои дидактикии таълим ва ташаккули салоҳиятнокии экологии омӯзгорони ояндаи фанни биология коркард ва муқаррар гардида таҳия ва пешниҳод шудаанд.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии тадқиқот ҷанбаҳои педагогии омодашавии омӯзгорони ояндаи биология ва ташаккули салоҳиятнокии касбӣ-экологии онҳо дар фаъолияти педагогӣ амиқ ва равшан карда шуд; фаъолияти мустақили илмӣ-назариявӣ ва илмӣ-таҳқиқотии омӯзгорони ояндаи фанни биология, татбиқи амалии донишҳои ҳосилшуда дар робита ба ҳифзи муҳити зист ва истифодаи мақсадноки сарватҳои табиии кишвар роҳандозӣ ва арзёбӣ гардид; санҷиши озмоишӣ самаранокии амсилаи пешниҳодшударо бобати ташаккули маърифат ва масъулияти экологии донишҷӯён-омӯзгорони ояндаи биология собит намуд; тавсияҳои педагогии пешниҳодшуда ҷиҳати маърифати экологии донишҷӯён-омӯзгорони ояндаи фанни биология ва ҷалби онҳо ба фаъолияти самарабахш дар самти ҳифзи муҳити атроф кумак хоҳад кард ва аҳамияти комили амалӣ дорад; тавсияҳои методӣ дар гузариши робитаи мактаб ва хонавода, омӯзгор ва падару модар дар самти маърифати экологӣ ва ҳифзи муҳити атроф саҳми арзанда мегузорад; хулосаҳои назарӣ ва тавсияҳои амалӣ дар раванди омодашавии касбии омӯзгорони ояндаи фанни биология дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ, низоми баланд бардоштани сатҳи таҳассусии кадрҳои педагогӣ ёрӣ ва кумаки муассир хоҳанд расонд.

Боби аввали диссертатсия «Асосҳои назариявӣ-методологии салоҳияти экологии омӯзгорони ояндаи фанни биология» ном дошта, дар он ҷанбаҳои назариявӣ ва вазъи таълими пайдарпаю муттасили экологӣ; омодагосозии экологии омӯзгорони ояндаи биология дар шароити таҳсилоти муттасил дар Ҷумҳурии Тоҷикистон; ташаккули маҳорати мақсадноки идоракунии фаъоли таълим ва ташаккули маърифати экологии омӯзгорони ояндаи фанни биология мавриди таҳқиқ ва таҳлили муфассал қарор гирифтааст.

Дар зерфаслҳои боби мазкур доир ба масъалаҳои маърифати экологӣ, ки аз рӯи ҳолати низоми таҳсилот мебошад маълумот дода шудааст. Вазифаи асосии маърифати экологӣ интиқол ва тарғиби маълумоту донишҳо ва дастовардҳои ҷолиби фарҳанги экологӣ, дарки дурусти олами табиат ва муҳити зист, тарғиби ғояву ақидаи барҷастаи экологӣ, ҷой додани

иттилооти муҳим дар шуури одамон бо ҳадафҳои амалигардонӣ мебошад. Аз ин нуқтаи назар таълиму парвариши маърифати экологӣ чараёни педагогӣ-психологии таъсир ба инсонро бо мақсади дар ӯ ташаккул додани асосҳои фарҳангӣ, ҳифзи табиат ва муҳити зист, ташаккули малакаҳои амалӣ ва роҳҳои фаъоли дастаҷамъонаи ҳифзи табиат, истифодаи самараноки захираҳои табииро дар бар мегирад.

Дар боби мазкур ба масъалаи азхудкунии донишу маълумот оид ба ташаккули маърифати экологии донишҷӯён-омӯзгорони ояндаи фанни биология тавачҷуҳи махсус дода шудааст. Ба андешаи муаллиф, дарки табиат чун муҳити зист, хонаи худ; донишҳои илмӣ-табиӣ дар бораи амали якҷоя ва таъсири мутақобилаи табиат ва ҷомеа; фаъолият дар самти эҳтиёт ва ҳифзи муҳити зист; малакаву қобилият дар бахши корхое, ки ба эҳтиёти вазъи табиат ва ободию ҳифзи муҳити зист мусоидат мекунад, арзёбӣ мегардад.

Дар боби дуввуми диссертатсия «Ташаккули салоҳиятнокии экологии донишҷӯён-омӯзгорони ояндаи фанни биология» масъалаҳои гуногун, амсоли методҳо ва принципҳои ташаккули салоҳиятнокии экологии донишҷӯён-омӯзгорони ояндаи биология; омилҳои салоҳиятнокии касбӣ экологии омӯзгорони ояндаи биология; кори озмоишӣ доир ба маҳсулнокии ташаккули салоҳиятнокии экологии омӯзгорони ояндаи биология матраҳ ва баррасӣ ёфтанд.

Аз ҷумла қайд мегардад, ки методҳои таълим инъикоси низоми мураттаби принципҳо ва қоидаҳои ҳадафманди фаъолияти донишҷӯ-омӯзгори оянда мебошад, ки ба таври муштарак усулҳои омӯзиш ва принципҳои муайяни дидактикиро роҳандозӣ мекунад. Воқеан, вақте сухан дар бораи истифодаи ин ё он метод меравад, дар бораи вобастагии мутақобилаи онҳо сухан меравад, ки ҳадафҳои дидактикӣ, мазмуни экологӣ, сатҳи омодаسازی донишҷӯён ва омилҳои муҳими дигарро муайян месозад.

Нуқтаҳои асосии илмӣ ва хулосаҳои диссертасионӣ тавассути усулҳои гуногун, амсоли таҳлили муқоисавӣ-қиёсӣ, амсиласозӣ, эмпирикӣ: ташкил ва баргузори пурсишнома, мусоҳиба, суҳбати ташхисӣ, мушоҳида, таҳлили омодабоши касбии донишҷӯён-омӯзгорони оянда, озмоишӣ-таҷрибавӣ, коркарди математикии маълумоти дастёфта ва амсоли ин истифода шудааст.

Дар баробари муваффақиятҳо дар рисола каме норасогӣҳо низ ба назар мерасанд. Ба сифати эрод чанд нуктаро таъкид кардан ба манфиати кор хоҳад буд:

1. Дар рисола доир ба ҷалби донишҷӯёну хонандагон ба лоиҳаҳои

илмӣ дар фаолияти якҷоя бо олимон, дустдорони табиат сухан меравад, ба назари мо роҳу воситаҳои ин фаъолият бо мисолҳои мушаххас кушода мешуд мувофиқи мақсад мебуд.

2. Дар рисола доир ба созмонҳои талабагӣ, нақши онҳо дар парвариши ҳисси муҳаббат ба диёру Ватан, муҳити зист ва ҳифзи он сухан меравад аммо методу воситаҳои расидан ба ин мақсад ва фарқияти онҳо дар муассисаҳои таълимии шаҳр ва деҳот нишон дода мешуд бисёр ба маврид мебуд.
3. Дар рисола нақши муҳими таълими проблемавӣ ва таҳқиқотӣ қайд мешавад, вале усулу воситаҳои расидан ба ин мақсад каме норавшан мондааст.
4. Дар рисола баъзе хатоҳои услубӣ ва техникӣ ба назар мерасанд.

Эродҳои зикршуда ҷузъӣ ва ислоҳпазир буда, ба арзиши илмӣ-назариявӣ ва амалии диссертатсия таъсири манфӣ намерасонанд.

Хулоса. Натиҷаҳои илмии тадқиқоти мазкур муҳтавои асосии соҳаҳои тадқиқоти диссертатсионӣ ба мазмуни бандҳои шиносномаи ихтисоси 13.00.08.02. – Назария ва методикаи фанҳои табиӣ (таҳсилоти касбӣ) пурра мувофиқ буда, бо назардошти хусусиятҳои соҳавии илмҳои педагогика, таърихи педагогика ва таҳсилот ба таҳлили назариявӣ ва амалии робитаҳои раванди оmodасозии омӯзгорони ояндаи фанни биология дар таълим ва тарбияи экологии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва болобарии самаранокии идоракунии сифати таълим дар МТОК бахшида шудааст.

Натиҷаҳои илмии тадқиқотӣ бо пайвандҳои байниҳамдигарии худ ва ягонагии дохилии диссертатсия шакл гирифта, дар доираи назарияи илми педагогикаи кишвар, ки фарогири масъалаи муносибати босалоҳият дар таҳсилот ва санҷиши объективонаи дониши донишҷӯён-мутахассисони ояндаи равияҳои низом ва сохтори маърифати экологӣ дар рушди илми педагогика ва экология саҳми босазо гузошта метавонанд.

Тасдиқи асоснокии нуктаҳои калидии илмӣ ва хулосаҳои диссертатсионӣ бар пояи методологияи таҳлили системавӣ, усулҳои назарӣ ва амалии мутобиқ ба мавзӯ, мақсад, вазифаҳои тадқиқот ва натиҷаи озмоишҳои педагогӣ устуворона пойбарҷо буда, пойгоҳи асоснокӣ ва муътамадии мазмуну мундариҷаи диссертатсияро хулосаву тавсияҳои дар он шаклгирифта, натиҷаҳои илмии бо истифода аз усулҳои санҷидашудаи педагогӣ бадастомада, бозътимодӣ ва миқдори кифояи таҷрибаҳои педагогӣ, муқоисаи онҳо бо сарчашмаҳои маълум, озмоишҳо, арзёбии натиҷаҳо дар конференсияҳо, семинарҳои илмӣ нашри маводи илмии тадқиқот ташкил додаанд.

Дар матни диссертатсия маводи муаллифони дигар ва ҳиссаи ҳаммуалифон танҳо тавассути истинодоварӣ истифода гардидааст. Дар диссертатсия ягон маълумоти сирри давлатидошта ё иттилооте, ки паҳнкунии он тибқи қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон манъ аст, мавриди истифода қарор нагирифтааст. Автореферат ва натиҷаҳои илмӣ бо эътимоди кофӣ муҳтавои тадқиқоти гузаронидашуда ва дарунмоияи асосии диссертатсияро инъикос мекунанд.

Ҳамин тариқ, диссертатсияи Назаров Тоҳирҷон Холмуминович дар мавзӯи «Асосҳои педагогии ташаккули салоҳияти экологии омӯзгорони ояндаи биология дар муассасаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон», ба талоботи “Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ”, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 ба тасвиб расидааст, ҷавобгӯ буда, дар маҷмӯъ, метавон иброз намуд, ки доктараб барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.08.02. – Назария ва методикаи фанҳои табиӣ (таҳсилоти касбӣ), сазовор мебошад.

Тақриздиханда:

номзади илмҳои педагогӣ, мудир
кафедраи педагогикаи умумидонишгоҳии
МДТ «Донишгоҳи давлатии омӯзгории
Тоҷикистон ба номи С. Айни»

Ҷ.С. Мансурова

Суроға: 735003, шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ 121.
Тел: (+992) 202-80-82-82;

Тасдиқ мекунам.
Сардори РК ва КМ
ДДОТ ба номи С.Айни

А.Мустафозода

10.04.2023